

Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin
2007-ci il "29" dekabr tarixli
i-130 nömrəli əmri ilə təsdiq edilmişdir

**“ƏDALƏTLİ DƏYƏR ÜZRƏ”
KOMMERSİYA TƏŞKİLATLARI ÜÇÜN 26 №-li
MİLLİ MÜHASİBAT UÇOTU STANDARTI**

**Bakı şəhəri
2007-ci il
MÜNDƏRİCAT**

ÜMUMİ MÜDDƏALAR	3
MƏQSƏD	3
STANDARTIN TƏTBİQİ SAHƏSİ.....	3
MADDİ AKTİVLƏRİN ƏDALƏTLİ DƏYƏRİNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ.....	3
QEYRİ-MADDİ AKTİVLƏRİN ƏDALƏTLİ DƏYƏRİNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ	5
ÖHDƏLİKLƏRİN ƏDALƏTLİ DƏYƏRİNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ.....	5
ƏDALƏTLİ DƏYƏRİN ETİBARLI ƏSASDA QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİNİN MÜMKÜN OLMAMASI.....	6
İNFORMASIYANIN AÇIQLANMASI	6
QÜVVƏYƏ MİNMƏ TARİXİ.....	7
ƏLAVƏ 1 - Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartı ilə müqayisə	8

“ƏDALƏTLİ DƏYƏR ÜZRƏ” KOMMERSİYA TƏŞKİLATLARI ÜÇÜN 26 № II MİLLİ MÜHASİBAT UÇOTU STANDARTI

ÜMUMİ MÜDDƏALAR

Standartın təyinatı

1. Bu standart “Mühasibat uçotu haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun olaraq hazırlanmışdır.

MƏQSƏD

2. Bu Standartın məqsədi, ədalətli dəyəri ilə qiymətləndirilməli və təqdim edilməli olan aktiv və öhdəliklərin qiymətləndirilməsi və açıqlanması zamanı müəssisə tərəfindən istifadə edilməli olan qaydaların müəyyən edilməsidir.

STANDARTIN TƏTBİQİ SAHƏSİ

3. Bu Standart, Uçot Qaydaları nəzərə alınmaqla maliyyə hesabatlarını “Mühasibat uçotu haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununun 10-cu maddəsinə uyğun olaraq hazırlayan bütün kommersiya təşkilatları tərəfindən tətbiq edilir.
4. Mühasibat uçotunu tənzimləyən qüvvədə olan normativ-hüquqi aktlar ilə bu Milli Mühasibat Uçotu Standartı arasında ziddiyyət yarandığı halda, bu Standart tətbiq edilir.
5. Bu Standart ədalətli dəyərin qiymətləndirilməsinin və ya açıqlanmasının lazım olduğu bütün hallarda tətbiq edilməlidir. Digər Milli Mühasibat Uçotu Standartlarında ədalətli dəyərin qiymətləndirilməsi və ya açıqlanması üzrə hazırkı Standartda təqdim edilmiş tələblərdən fərqli olan xüsusi tələblər verildikdə və bu tələblər arasında ziddiyyət yarandıqda, həmin Milli Mühasibat Uçotu Standartlarında təqdim edilmiş tələblər hazırkı Standartda qeyd edilmiş tələblərdən üstün hesab edilir.
6. Hazırkı Standartda yer almış tələblər digər Milli Mühasibat Uçotu Standartlarında əks olunmadıqda, digər Milli Mühasibat Uçotu Standartlarının tələbləri qəti tələblər kimi nəzərə alınmamalıdır. Başqa sözlə, bu Milli Mühasibat Uçotu Standartı digər Milli Mühasibat Uçotu Standartlarında əks olunmuş tələblərə əlavə kimi baxılmalıdır.
7. Bu Standart aktivlərin ədalətli dəyərində istinad edir. Lakin hər hansı öhdəliyin ədalətli dəyərini qiymətləndirilməsinə ehtiyac yarandıqda, bu Standartın müddəaları tətbiq edilə bilər.

MADDİ AKTİVLƏRİN ƏDALƏTLİ DƏYƏRİNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

8. Maddi aktivin ədalətli dəyəri, aktivin müstəqil, yaxşı məlumatlandırılmış və bu əməliyyatın həyata keçirilməsində maraqlı olan tərəflər arasında mübadilə edilə biləcəyi qiymətidir.
9. Burada “yaxşı məlumatlandırılmış” ifadəsi ilə, əməliyyatın həyata keçirilməsində maraqlı olan satıcı ilə alıcının aktivin xarakteri və xüsusiyyətləri, onun faktiki və potensial istifadəsi və hesabat tarixinə mövcud bazar vəziyyəti haqqında kifayət qədər məlumatlı olduğu nəzərdə tutulur.
10. “Əməliyyatın həyata keçirilməsində maraqlı olan” alıcı alışın həyata keçirilməsinə həvəslidir, lakin bunu etməyə məcbur deyil və bu alışın həyata keçirilməsi üzrə nə faktiki, nə də şərti öhdəliyə malik deyil. Əməliyyatı həyata keçirməkdə maraqlı olan alıcı nə alışın həyata keçirilməsində artıq dərəcədə istekli, nə də aktivini istənilən qiymətə almağa qərarlı

deyil və onun yaxşı məlumatlandırılmış və bu cür əməliyyatı həyata keçirməkdə maraqlı olan alıcı və satıcının iştirak etdiyi bazarda müəyyən edilmiş qiymətdən artıq qiymət ödəmək niyyəti yoxdur.

11. “Əməliyyatın həyata keçirilməsində maraqlı olan” satıcı nə satışın həyata keçirilməsində artıq dərəcədə istekli, nə də aktivini məcburi şəkildə istənilən qiymətə satan və ya onun hazırkı bazar vəziyyətinə münasib olmayan qiymətə satılmasını təkidlə gözləməyə hazır olan satıcı deyildir. Əməliyyatı həyata keçirməkdə maraqlı olan satıcı aktivini normal bazar şərtlərinə əsasən mümkün olan ən sərfəli qiymətə satmaq niyyətində olan satıcıdır.
12. Əməliyyatı həyata keçirməkdə maraqlı olan həm satıcı, həm də alıcı hipotetik tərəflər hesab olunur və aktivin həqiqi sahibinin satışla bağlı olan faktiki şərtləri ədalətli dəyərin müəyyən edilməsi zamanı nəzərə alınmır. Məsələn, aktivin satışı barədə qərar qəbul etməzdən əvvəl onun faktiki sahibi bu əməliyyatın vergi nəticələrini nəzərə ala bildiyi halda, əməliyyatı həyata keçirməkdə maraqlı olan satıcı bunu nəzərə almır. Beləliklə, əməliyyatı həyata keçirməkdə maraqlı olan satıcı, yalnız aktivini satmaq barədə düşünür və bütün digər meyarları nəzərə almır.
13. Ədalətli dəyərin həmçinin “müstəqil tərəflər” arasında aparılan əməliyyatların nəticəsində yaranması iddia edilir. “Müstəqil tərəflər” arasında aparılan əməliyyat, aralarında həyata keçirilən əməliyyatı adi bazar şərtlərinə xas olmayan hala gətirə biləcək müəyyən və ya xüsusi münasibətləri olmayan tərəflər arasında aparılan əməliyyatdır. Belə əməliyyat adətən bir-biri ilə əlaqəli olmayan, hər birinin müstəqil şəkildə hərəkət etdiyi tərəflər arasında aparılır və hər iki tərəfin iqtisadi maraqlarına cavab verir. Bundan əlavə, belə əməliyyatın bir-biri üzərində hədsiz iqtisadi güc və ya təsirə malik olmayan və eyni bazar imkanlarına malik olan tərəflər arasında aparıldığı hesab edilir.
14. Aktivin ədalətli dəyəri, aktivin yerləşdiyi məkanı və vəziyyəti nəzərə alınaraq, hesabat tarixinə mövcud olan bazar şərtlərini əks etdirməlidir. Bu dəyər aktivin yaxşılaşdırılması və təkmilləşdirilməsi üzrə gələcək kapital xərclərini, habelə bu cür gələcək xərclər nəticəsində müəssisəyə daxil ola biləcək gələcək iqtisadi səmərələri əks etdirməli deyil. Eyni qaydada, aktivin ədalətli dəyəri satışla əlaqəli olan hər hansı tərəfin xüsusi şərtlər, şəraitlər və ya hallar kimi təqdim etdiyi qeyri-adi maliyyələşmə və ya güzəştlər vasitəsilə artırılmış və ya azaldılmış qiyməti əks etdirmir.
15. Ədalətli dəyər hər zaman müəyyən tarixə bağlıdır. Ədalətli dəyər bazar şərtləri ilə idarə olunduğu və bu şərtlər dəyişə bildiyi üçün, qiymətləndirmə hər hansı digər tarixdə aparılmışsa, hesabat tarixində ədalətli dəyər kimi təqdim olunmuş məbləğ səhv və ya qeyri-müvafiq ola bilər. Eyni zamanda ədalətli dəyər, qiymətdə heç bir dəyişiklik baş vermədən mübadilə əməliyyatı ilə satış müqaviləsinin yerinə yetirilməsinin eyni zamanda baş verməsini nəzərdə tutur, çünki “müstəqil tərəflər” arasında aparılan mübadilə və müqavilənin yerinə yetirilməsi eyni zamanda baş vermədiyi halda, müəyyən qiymət fərqi yarana bilər.
16. Ədalətli dəyərin ən yaxşı sübutu fəal bazarda eyni məkanda yerləşən və eyni vəziyyətdə olan analoji aktivlər üçün verilən cari qiymətlərdir. Cari qiymətləri müəyyən edərkən müəssisə aktivinin xarakteri, yerləşmə məkanı və vəziyyətində və ya aktivə aid olan hər hansı müqavilə şərtlərində dəyişikliklərin baş verib-vermədiyini müəyyən etməli və tələb olunduqda, cari qiymətlərə müvafiq düzəlişlər etməlidir.
17. Fəal bazar cari qiymətləri mümkün qədər əminliklə müəyyən etmək üçün müntəzəm olaraq kifayət qədər əməliyyatların həyata keçirildiyi bazardır.
18. Bu Standartın 15 və 16-cı maddələrində təsvir edilən fəal bazarda cari qiymətləri müəyyən etmək mümkün olmadıqda, müəssisə aktivinin ədalətli dəyərini müəyyən etmək üçün digər mənbələrdən əldə edilmiş informasiyanı nəzərə almalıdır. Aşağıda bu mənbələrə aid bir neçə misal təqdim edilir:
  - hər hansı fərqlərə dair düzəlişlər edilməklə, fərqli xüsusiyyətlərə və vəziyyətə malik və fərqli məkanda yerləşən, lakin müqayisə edilə biləcək dərəcədə kifayət qədər oxşar olan aktivlər üçün fəal bazarda müəyyən edilmiş cari qiymətlər;
  - daha az fəallığa malik bazarlarda analoji aktivlər üçün ən son tarixdə müəyyən edilmiş və həmin tarixindən etibarən iqtisadi şərtlərdə baş vermiş hər hansı dəyişiklikləri əks etdirmək məqsədilə müvafiq düzəlişlərin edildiyi son qiymətlər;

- pul vəsaiti axınlarının müddəti və məbləği ilə bağlı qeyri-müəyyənliklər üzrə cari bazar qiymətləndirmələrini əks etdirən diskont dərəcələrinin tətbiqi və aktivin istifadəsi nəticəsində yaranacaq gələcək pul vəsaitləri axınlarının etibarlı qiymətləndirmələrinə əsaslanan və mövcud olduğu zaman kənar mənbələrdən əldə edilmiş dəlillər ilə təstiqlənən pul vəsaiti axınlarının diskontlaşdırılmış məbləğinin proqnozlaşdırılması;
  - belə aktivlərin qiymətləndirilməsi üçün bazar iştirakçıları tərəfindən adətən istifadə edilən və keçmişdə faktiki əməliyyatlarda əldə edilən qiymətlərin etibarlı qiymətləndirmələrinin təmin edilməsini nümayiş etdirmiş qiymətləndirmə üsulları. Seçilmiş üsul bazar məlumatlarından maksimal fayda əldə etməli və müəssisəyə xas məlumatlara mümkün qədər az əsaslanmalıdır. Bu üsul bazar iştirakçılarının qiymətin müəyyən edilməsi zamanı nəzərə aldığı bütün faktorları birləşdirməli və qəbul edilmiş iqtisadi metodologiyalara uyğun olmalıdır. Vaxtaşırı olaraq, müəssisə analoji aktivlər üzrə müşahidə oluna bilən cari bazar əməliyyatlarında istifadə edilmiş qiymətlərə və ya mövcud olan hər hansı bazar məlumatlarına əsaslanmaqla seçilmiş üsulun əsaslı olub-olmadığını yoxlamalıdır;
  - iqtisadi sektorda mövcud etalon qiymətlər (misal üçün mal-qaranın dəyəri üzrə bir kiloqram ətin qiyməti kimi).
19. Bəzi hallarda bu Standartın 17-ci maddəsində qeyd edilmiş müxtəlif mənbələr aktiv üzrə bir neçə mümkün ədalətli dəyər məbləğlərini müəyyən edə bilər. Müəssisə bu fərqlərin səbəblərini nəzərdən keçirməli və münasib ədalətli dəyər qiymətləndirmələrindən ədalətli dəyərin ən etibarlı qiymətini müəyyən etməlidir.
20. Müstəsna hallarda, münasib ədalətli dəyər qiymətləndirmələrinin sayı həddindən artıq çox, müxtəlif nəticələrin əldə olunması ehtimallarının qiymətləndirilməsi isə həddindən artıq çətin olduqda, aktivin ədalətli dəyərinin davamlı əsasda etibarlı şəkildə müəyyən edilməsi mümkün olmur (bax. hazırkı Standartın 24-cü maddəsi).

QEYRİ-MADDİ AKTİVLƏRİN ƏDALƏTLİ DƏYƏRİNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

21. Qeyri-maddi aktiv məhdud istismar müddətinə malik olduqda, onun ədalətli dəyərinin etibarlı əsasda qiymətləndirilə bilməsi haqqında təkzib oluna bilən fərziyyə mövcud olur.
22. Qeyri-maddi aktiv müstəqil şəkildə (patent və ya ticarət nişanı kimi) və ya yalnız onunla bağlı olan maddi aktivlə birlikdə mövcud ola bilər (məsələn, təbii bulaq suyunun ticarət nişanı konkret bulağa bağlıdır və ticarət nişanı ayrılma bilsə də, bulaqdan ayrı mövcud ola bilməz). Belə hallarda qeyri-maddi aktivin ədalətli dəyərini həmin aktivlə bağlı olan maddi aktivdən ayrı olaraq müəyyən etmək mümkün olmaya bilər.
23. Qeyri-maddi aktiv ayrılma bildikdə, lakin eyni və ya analoji aktivlərə aid keçmiş təcrübə və ya dəlillər mövcud olmadıqda, qeyri-maddi aktivin ədalətli dəyərini müəyyən etmək mümkün olmaya bilər.
24. Qeyri-maddi aktivin ədalətli dəyərini qiymətləndirən müəssisə bu standartın 15-19-cü maddələrində qeyd edilmiş qaydalara əməl etməlidir.

ÖHDƏLİKLƏRİN ƏDALƏTLİ DƏYƏRİNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

25. Aktivlərin ədalətli dəyərinin müəyyən edilməsi üçün bu Standartın 8-20-ci maddələrində verilmiş prinsiplər həmçinin öhdəliklərin ədalətli dəyərinin qiymətləndirilməsinə tətbiq edilir.
26. Öhdəliyin ədalətli dəyəri müstəqil, yaxşı məlumatlandırılmış və belə əməliyyatın həyata keçirilməsində maraqlı olan üçüncü tərəfə öhdəliyin köçürülməsi və ya öhdəliyin yerinə yetirilməsi zamanı müəssisə tərəfindən çəkiləcək məsrəflərə bərabərdir.
27. Öhdəliyin köçürülməsi və ya yerinə yetirilməsi zamanı ödənilə bilən hər hansı əməliyyat xərcləri öhdəliyin ədalətli dəyərinin bir hissəsini təşkil etmir.

28. Maliyyə öhdəliyinin ödənilməməsi ilə bağlı olan risk (öhdəliyin yerinə yetirilməməsi riski) bu öhdəliyin köçürüləcəyi dəyərə təsir göstərir. Beləliklə, öhdəliyin ədalətli dəyəri onunla əlaqəli olan öhdəliyin yerinə yetirilməməsi riskini əks etdirməlidir.

ƏDALƏTLİ DƏYƏRİN ETİBARLI ƏSASDA QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİNİN MÜMKÜN OLMAMASI

29. Müəssisənin aktivin ədalətli dəyərini davamlı əsasda etibarlı surətdə müəyyən edə biləcəyi haqqında təkzib edilə bilən fərziyyə mövcuddur. Lakin müstəsna hallarda, aktivin ədalətli dəyərini davamlı əsasda etibarlı surətdə müəyyən edilə bilməyəcəyi üzrə aydın dəlillər mövcud ola bilər. Bu hal yalnız müqayisə edilə biləcək bazar əməliyyatlarının az rast gəldiyi və ədalətli dəyər (bax. hazırkı Standartın 17-ci maddəsi) müəyyən edilməsi üzrə alternativ metodların mövcud olmadığı zaman baş verir.
30. Alış zamanı aktivin ədalətli dəyərini etibarlı surətdə müəyyən etmək mümkün olmadıqda, ədalətli dəyərini etibarlı surətdə müəyyən edilməsi mümkün olan təhvil verilmiş hər hansı aktivin ədalətli dəyəri alınan aktivin ədalətli dəyəri kimi istifadə edilə bilər.
31. Nə alınan aktivin, nə də təhvil verilən aktivin ədalətli dəyərini etibarlı surətdə müəyyən etmək mümkün olmadıqda, müəssisə aktivlərin qiymətləndirilməsi üçün, məqsədəuyğundursa, ilkin dəyər modelini (bax. məsələn, 7, 12 və 27 №-li Milli Mühasibat Uçotu Standartları) tətbiq etməlidir.
32. Nə alınan, nə də təhvil verilən aktivin ədalətli dəyərini etibarlı surətdə müəyyən etmək, habelə ilkin dəyər modelini tətbiq etmək mümkün olmadıqda, bu zaman aktiv Konseptual Əsaslarda təqdim edilmiş tanınma meyarlarına cavab vermir və müəssisənin mühasibat balansında aktiv kimi təsnifləşdirilə bilməz.
33. Müstəsna hallarda, müəssisə aktivini ilkin dəyər modelindən istifadə etməklə qiymətləndirməyə məcbur olduqda və bu zaman həmin sinifə daxil olan bütün digər aktivlər ədalətli dəyərlə qiymətləndirildikdə, müəssisə digər aktivlərin ədalətli dəyərlə qiymətləndirilməsini davam etdirməklə, həmin aktivin qiymətləndirilməsi üçün ilkin dəyər modelindən istifadə edə bilər.
34. Aktiv ədalətli dəyərlə qiymətləndirildikdə, hətta müqayisə edilə biləcək bazar əməliyyatlarının sayı azalarsa və ya bazar qiymətlərini müəyyən etmək daha çətin olarsa, bu aktivin xaric olunması və ya tanınmasının dayandırılmasına qədər onun ədalətli dəyərlə qiymətləndirilməsi davam etdirilməlidir. Fəal bazarın artıq mövcud olmaması faktı aktivin qiymətdən düşmüş olmasını və onun "Aktivlərin qiymətdən düşməsi üzrə" 24 №-li Milli Mühasibat Uçotu Standartına uyğun olaraq qiymətdən düşməsi üzrə yoxlanılmalı olduğunu göstərə bilər.

İNFORMASIYANIN AÇIQLANMASI

35. Digər Milli Mühasibat Uçotu Standartlarına əsasən aktiv və ya öhdəliklərə ədalətli dəyər tətbiq edilməsi tələb olunduqda və həmin Standartlarda informasiyanın açıqlanmasına dair hər hansı tələb mövcud olduqda, bu açıqlama tələblərinə riayət olunmalıdır. Bu Standartın 36 və 37-ci maddələrində verilmiş açıqlama tələbləri digər Standartlarda təqdim edilmiş açıqlama tələblərinə (əgər mövcuddursa) əlavədir.
36. Müəssisə müntəzəm olaraq ədalətli dəyərlə qiymətləndirilmiş aktiv və öhdəliklərə dair əlavə məlumat açıqlamalıdır ki, maliyyə hesabatlarının istifadəçiləri o məlumat əsasında ədalətli dəyər qiymətləndirilməsinin dəqiqliyini yoxlaya bilsin. Bu məqsədə nail olmaq üçün müəssisə aşağıda qeyd edilmiş informasiyanı aktiv və öhdəliklərin hər bir əsas kateqoriyası üzrə ayrıca açıqlamalıdır:
- a) hesabat tarixində ədalətli dəyər məbləği
  - b) ədalətli dəyər müəyyən edilməsi üçün istifadə edilmiş əsas
  - c) ədalətli dəyər müəyyən edilməsi üçün qiymətləndirmə metodlarından istifadə edildikdə, bu metodların təsviri və dövr ərzində bu metodlarda

hər hansı dəyişikliklər baş verdikdə, qiymətləndirmə metodlarındakı dəyişikliklərin müzakirəsi

- ç) dövr üzrə mənfəət və ya zərərlərdə, alışlarda, satışlarda və hesablaşmalarda baş vermiş dəyişikliklər ayrıca göstərməklə, hesabat dövrünün əvvəlinə və sonuna olan qalıqların uyğunlaşdırılması
  - d) bu mənfəət və zərərlərin Mənfəət və ya zərər haqqında hesabatda harada göstərildiyi daxil olmaqla, hesabat dövrünün Mənfəət və ya zərər haqqında hesabatında əks olunan yuxarıda göstərilmiş dövr üzrə mənfəət və ya zərər məbləği
  - e) hesabat dövründə birbaşa Kapitala aid edilən yuxarıda göstərilmiş dövr üzrə mənfəət və ya zərərin məbləği.
37. Müəssisə qeyri-müntəzəm olaraq ədalətli dəyərlə qiymətləndirilmiş aktiv və öhdəliklərə dair əl məlumat açıqlamalıdır ki, maliyyə hesabatlarının istifadəçiləri o məlumat əsasında ədalətli dəyərin qiymətləndirilməsinin dəqiqliyini yoxlaya bilsin. Bu məqsədə nail olmaq üçün müəssisə aşağıda qeyd edilmiş informasiyanı aktiv və öhdəliklərin hər bir əsas kateqoriyası üzrə ayrıca açıqlamalıdır:
- a) ədalətli dəyərin məbləği və ədalətli dəyər modelinin seçilməsi səbəbləri
  - b) ədalətli dəyərin müəyyən edilməsi üçün istifadə edilmiş əsas
  - c) ədalətli dəyərin qiymətləndirilməsi üçün qiymətləndirmə metodlarından istifadə edildikdə, bu metodların təsviri.

QÜVVƏYƏ MİNMƏ TARİXİ

38. Bu Standart Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyinin müvafiq əmri ilə qüvvəyə minir.

ƏLAVƏ 1 - Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartı ilə müqayisə

- 26 №-li Milli Mühasibat Uçotu Standartının Mühasibat Uçotunun Beynəlxalq Standartı analoqu olmadığından müqayisə edilə bilməz.
- 26 №-li Milli Mühasibat Uçotu Standartı digər Milli Mühasibat Uçotu Standartlarındakı ədalətli dəyərə aid müddəalara uyğundur.